

Mužský pěvecký spolek a Ženský sbor v Krnově a jejich vliv na formování hudební kultury města

Petr Lyko

Studie byla vypracována v rámci post-doktorského projektu EU „Podpora vytváření excelentních výzkumných týmů a intersektorální mobility na Univerzitě Palackého v Olomouci“, reg. č.: CZ.1.07/2.3.00/30.0004.

Mužský pěvecký spolek (Männergesangsverein) v Krnově představoval od svého založení v roce 1858 až do počátku druhé světové války jednu z klíčových hudebních institucí města, která mnohdy významnou měrou formovala podobu jeho hudební kultury i širší společenské milieu. Ženský sbor (Frauenchor) pak, jakožto později založená odnož mužského souboru, byla k této kvalitativní pozici sborového zpěvu v Krnově nemalou měrou nápomocna.

Město Krnov (německy Jägerndorf), ležící na území tehdejších slezských Sudet, bylo specifické převažujícím zastoupením německého etnika,¹⁷⁰ ale zároveň i kulturní otevřeností a rozvinutým hudebním životem.

Dokladem toho jsou nesčetné zprávy, recenze, anonce a jiné články v dobovém tisku, který stejně tak slouží jako cenný zdroj i pro reflexi Mužského pěveckého sboru a jeho pozice v hudební kultuře Krnova. Konkrétně se jedná především o periodika *Das Echo* (týdeník, vycházel do roku 1914), *Jägerndorfer Zeitung* (noviny vycházely každé tři dny až do konce druhé světové války) či *Jägerndorfer Anzeiger* (vycházel do roku 1913). V menší míře pak např. deník reflektující dění v širší oblasti slezských Sudet *Das Volk – unabhängiges*

---

¹⁷⁰ K roku 1880 žilo v Krnově 10 127 Němců a 256 Čechů, k roku 1900 se k české národnosti hlásilo 141 obyvatel, k německé pak 13 274, v roce 1910 dosáhl počet německých obyvatel 15 390 na 247 Čechů. V roce 1921 se přihlásilo k německé národnosti 18 635 obyvatel, k české pak 1062, k roku 1930 činil národnostní poměr 20 400 Němců ku 1 843 Čechům. Viz Bartoš, Josef – Schulz, Jindřich – Trapl, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. 13, Olomouc 1994, s. 164.

Tagblatt (starší název *Sudetenland – unabhängiges Tagblatt*).¹⁷¹ V periodiku Jägerndorfer Zeitung vyšel mj. v roce 1928 u příležitosti 70. výročí založení o spolku rozsáhlý článek, zahrnující i informace o jeho historii a charakteru.¹⁷²

Důležitým pramenem vztahujícím se k samotnému spolku je dále sborník vydaný u příležitosti jeho 75. výročí – *Festschrift des Jägerndorfer Männergesangsvereins anlässlich der Feier des 75jährigen Bestandes*, který je taktéž uložen v krnovské pobočce Okresního archivu v Bruntále.¹⁷³

Z odborné literatury k tématu je potřeba zmínit především rozsáhlý slovník *Lexikon zur deutschen Musikkultur*,¹⁷⁴ resp. jeho heslo *Jägerndorf*,¹⁷⁵ a jmenná hesla týkající se k osobnostem v Krnově působícím.¹⁷⁶ Česky psaná literatura věnovaná hudebnímu životu v Krnově je zastoupená především prací Richarda Hrčka¹⁷⁷ a několika drobnějšími studiemi.¹⁷⁸ Vybrané problematice hudebního dění ve městě věnoval několik článků i autor této studie.¹⁷⁹

Historicko-kulturní kořeny a jejich vliv na charakter Mužského pěveckého spolku

Charakter a specifika Mužského pěveckého spolku je nutno reflektovat v širokém historicko-kulturním kontextu, tj. nejen jako produkt snahy obyvatel města sdružit se za účelem

¹⁷¹ Většina uvedených periodik je dnes k dispozici ve Státním okresním archivu v Bruntále se sídlem v Krnově (SOkA v Bruntále se sídlem v Krnově).

¹⁷² Festabend des Männergesangsvereines, *Jägerndorfer Zeitung*, 28. 10. 1928 (autor neuveden).

¹⁷³ Festschrift des Jägerndorfer Männergesangsvereins anlässlich der Feier des 75 Jährigen Bestandes, Jägerndorf 1933. SOkA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R217, přír. č.: H59/Kr.

¹⁷⁴ *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, Hrsg. Sudetendeutsches Musikinstitut, München 2000.

¹⁷⁵ Furch, Adolf: Jägerndorf, tamtéž, s. 589–593.

¹⁷⁶ Zejména Hrček, Richard: Konrad Schmitz, aj., tamtéž, s. 1285–1286.

¹⁷⁷ Hrček, Richard: Hudební život na Krnovsku 1850–1989. Rukopis, 133 s., 2008, uloženo v SOkA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R 433, přír. č. 4120/10.

¹⁷⁸ Blucha, Vladimír: Hudební život na Krnovsku v minulosti, *Region*, č. 2, 11. 1. 1994, s. 15; Blucha, Vladimír: Počátky divadla v Krnově, *Region*, č. 30, 27. 8. 1994, s. 15; Hrček, Richard: Hudební život na Krnovsku v letech 1850–1945, *Vlastivědné listy* 23, 1997, č. 1, s. 18–22; Fukač, Jiří: Krnov, in: J. Fukač – J. Vysloužil – P. Macek (eds.), *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 476–477; Gogelová, Zora: *Hudebniny dochované na faře chrámu sv. Martina v Krnově*. Diplomová práce FF MU, Brno 1995; Košulič, Jan: *Koncertní citera na území severomoravských a slezských Sudet v letech 1918–1945*. Diplomová práce FF UP, Olomouc 2011.

¹⁷⁹ Lyko, Petr: Jägerndorf als Musikregion – Krnov jako hudební region, in: Plánský, Bohumil und Kol., *Jägerndorf die Stadt des königlichen Instrumentes – Krnov město královského nástroje, Stadt/Město Krnov*, Krnov 2007, s. 10–15 (dvojazyčně); Lyko, Petr: K osobnosti Konrada Schmitze na pozadí hudebního života v Krnově od počátků 20. století do konce 2. světové války, *Musicologica Olomucensia*, 2014, č. 19, s. 79–84; Provedení Haydnova oratoria Schöpfung (Stvoření) v roce 1913 v Krnově a jeho recepce v dobovém tisku, *Muzikologické fórum*, 2014, č. 2, s. 282–286.

realizace společného zájmu – tedy hudebních produkcí či jen amatérského „muzicírování“, ale zejména jako snahu o zapojení do dlouhé historické linie vývoje německého kolektivního zpěvu jakožto nositele momentu nacionálního sebevyjádření a sdružování. Naznačená tradice byla reprezentována především typem produkce německy označované jako Liedertafel či Liederkrantz (česky nepřesně označováno jako „čtvero zpěv“), tedy vokální aktivity pro čtyři sólové hlasy nebo menší sbor, námětově kolisající mezi tématy lidovými, nacionálními, zábavnými či milostnými a repertoárem obdobně rozprostřeným od tvorby pololidové až po závažnější autorskou tvorbu. Liedertafel se stal v průběhu 19. století jedním z typických produktů měšťanské hudební kultury a jejího spolkového života. Jiří Fukač v této souvislosti upozorňuje na určitá specifika právě německého liedertafelu, resp. obecněji spolkového zpěvu, která spočívají v existenci ideje historického předobrazu v podobě německého měšťanského zpěvu – meistersgesangu.¹⁸⁰ Tato vazba však nebyla přirozeně znatelná ani tak v samotné podobě hudebních produkcí, ale byla nesena romantizující zálibou v historických vzorech, tolik typickou právě pro 19. století, obohacenou navíc o již zmíněný prvek nacionálního uvědomění.

Naznačené vlivy stály i u zrodu a rozvoje Mužského pěveckého spolku v Krnově. Svědčí o tom i charakter některých pasáží z výše zmíněné brožury věnované sedmdesátí pětiletému výročí spolku, ve kterých autor Ernst Kober zasazuje dějiny samotného uskupení do vývojové linie německé vokální (vokálně-instrumentální) hudby, a to právě s ohledem na zdůraznění nacionálního a historicko-romantizujícího aspektu. Kober vytváří vývojovou paralelu od římských písní z počátku letopočtu, přes Minnesang, Meistersgesang až po závažnou artificální písňovou tvorbu reprezentovanou v německé hudbě především Franzem Schubertem a samozřejmě zmiňuje i vrcholné představitele německého liedertafelu, v čele s Karlem Friedrichem Zelterem. Autor v kapitole věnované dějinám Mužského pěveckého spolku mj. uvádí:

Schon unsere germanischen Ahnen sangen Götter- und Heldelieder, wie uns der römische Geschichtschreiber Tacitus im Jahre 98 n. Chr. in seiner Germania berichtet. Doch diese Lieder sind schon längst verklungen. Erst aus späteren Jahrhunderten haben sich verschiedene Heldenlieder erhalten, die zumeist auf die Zeit der Völkerwanderung zurückgehen. Hauptträger des uralten Volkslieders waren die fahrenden Spielleute, die von Liebeslust und Liebeslied, von Naturschönheiten, von Jagd und Kampf, von fröhlichen Festen und von Trauer sangen. Daß der Stand der Spielleute auch edle und vornehme Betreter befaß, verweist uns der Spielmann Volker im Niebelungenlied. Die Minnesänger mit Walter von der Vogelweide an der Spitze werzeln zum Teil in der bodenständigen Dichtung, zum Teil lehnen sie sich an französische Vorbilder an. Die Blütezeit des Volksliedes fällt in das 14. und 15. Jahrhundert. Die Fortfeßung des Minnesanges, der in bester Weise von Hans Sachs gepflegt wurde. Die Dichtung der Meistersinger artete mit der Zeit in ein plumpe Regelwerk aus. Neben den weltlichen Liederdichtern und Sängern gab es auch geistliche Vertreter, unter deren Einfluß sich besonders das Kirchenlied entwickelte. Durch den unheilvollen Dreißigjährigen Krieg

¹⁸⁰ Fukač, Jiří: Čtvero zpěv, in: J. Fukač – J. Vysloužil – P. Macek (eds.), *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 137.

*verstumte das deutsche Lied fast ganz. In der kommenden Jahrzenten nahm es wieder allmählich einen Ausschwing. Das Kunstlied wurde besonders durch Franz Schubert zu einer ungeahnten Höhe gebracht.*¹⁸¹

Kober dále zmiňuje dějiny samotných pěveckých mužských pěveckých spolků, za příklad si bere první uskupení tohoto druhu založené roku 1809 v Berlíně a následně i dle berlínského vzoru další spolky ve Švýcarsku, Rakousku. Stejně tak věnuje i patřičnou pozornost pěveckým tělesům na území slezských Sudet a v neposlední řadě také stručně připomíná hudební aktivity krnovských občanů v minulých staletích.¹⁸²

Založení a počáteční fáze Mužského pěveckého spolku v Krnově

Počátky Mužského pěveckého spolku v Krnově byly bezprostředně spjaty s provozováním liedertafelu. O jeho realizaci pojednával dokument Theodora Wieczorka, který byl uložen v pozdějším archivu Mužského pěveckého spolku. Pramen samotný se obdobně jako většina materiálu ze spolkového archivu bohužel do dnešní doby nezachoval (spisy byly povětšinou poztráceny či přímo zničeny na konci druhé světové války a při následném odsunu německých obyvatel), avšak o jeho obsahu referuje opět Ernst Kober.¹⁸³

Na založení krnovského Liedertafelu se podíleli Josef Grasemann a Radlovsky (křestní jméno v pramenu neuvedeno), uskupení vzniklo 1. září 1846. Mezi zakládající členy patřili pánové Anderta, Kunze, Matzner, Strauss (1. tenor), Beyer, Kopetzky, Richter, Winter (2. tenor), Fiedler, Grasemann, Koschatzki, Womatzka (1. bas) a Flemmich, Kandler, Klebovsky, Wiedorn (2. bas).

Otázkou zůstává přesné národnosti určení jednotlivých zpěváků – mnohá přijetí by mohla odkazovat na české kořeny (Vomáčka, Kopecký, Klebovský, Košatský), avšak v národnostně promíseném prostoru, který byl po staletí specifický poměrně bezproblémovým soužitím a samozřejmě i mísením jednotlivých etnik, by tato snaha byla nejen bezpředmětná, ale mnohdy i přímo zavádějící.

Pravděpodobně jedním z prvních vystoupení krnovského Liedertafelu byl silvestrovský koncert konaný 31. prosince 1846 v salónu Franze Scheithauera. Jeho program sestával z úprav skladeb odpovídajícím obecné repertoárové náplni Liedertafelu.¹⁸⁴ V letech 1848 a 1849 došlo pravděpodobně z důvodu obecných politických a společenských turbulencí k utlumení činnosti Liedertafelu, avšak v padesátých letech se jeho činnost obnovila. Ve-

¹⁸¹ Kober, Ernst: Überbild über die Geschichte des Jägerndorfer Männergesangvereins, in: *Festschrift des Jägerndorfer Männergesangvereins anlässlich der Feier des 75. Jahrligen Bestandes*, Jägerndorf 1933, s. 6. SOKA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R217, přír. č.: H59/Kr.

¹⁸² Tamtéž, s. 8.

¹⁸³ Tamtéž, s. 10. Materiál Theodora Wieczorka je označen pouze jako „Záznam“ – „Aufzeichnung“.

¹⁸⁴ Na koncertě zazněla díla: *Aennchen von Tharau, Das Mühlrad, Im Wald, Kriegers Heimkehr, Die Kapelle, Jägers Abschied, Sonntagslied*. Tamtéž.

dení spolku se ujal Johann Frisch. Vzhledem k přece jen menšímu počtu členů se soubor zaměřil na standardní čtyřhlásé úpravy písní. Počet členů kolísal mezi čtyřmi až desíti. Kupříkladu k roku 1857 činil jejich počet osm.¹⁸⁵ V této době se začal spolek označovat jako Liederkranz, zavedly se taktéž pravidelné zkoušky, konané dvakrát za týden.

Za přelomový bod, od kterého spolek započal s proměnou ze zájmového kroužku několika hudbymilovných občanů Krnova na moderní pěvecký spolek s většími uměleckými ambicemi a taktéž s postupně rostoucí kvalitou, lze považovat 2. únor 1858, kdy spolek čítající dvanáct zpěváků vystoupil na prvním veřejném koncertě ve společenské místnosti domu č. 216 (nacházel se na ulici Herrengasse, později byla v domě otevřena vinárna K. Spitzera).

Členy nově se etabloujícího sboru byli oděvník Josef Bayer, cukrář Johann Frisch, pekař Heinrich Grauer, ekonom Ferdinand Happak, úředník Josef Duestel, výrobce látek Felix Ressel, krejčí Johann Satzke, malíři Anton Sperlich a Josef Sperlich, úřední písař Johann Stiebitz a výrobce mýdel Theodor Wiczorek. K uvedeným členům záhy přibyli pekař Julius Dorant, klempíř Franz Elsner, barvíř Ferdinand Göbel, učitel Ignaz Koschatzki, obchodníci Ferdinand Schindler a Anton Schwarz, učitel Guido Schwarzer, majitel mlýna Eduard Steuer; takže již v zakládajícím roce 1858 měl spolek dvacet členů.

Téhož roku také proběhla dne 12. srpna první valná hromada, které se již účastnilo okolo čtyřiceti členů, a na níž byli také zvoleni první funkcionáři. Do čela předsednictva byl jmenován zemský advokát Dr. Josef Weyrich, Johann Frish se stal uměleckým vedoucím a Eduard Steuer pokladníkem, vedení dále doplnili Guido Schwarzer, Theodor Wiczorek, Ferdinand Göbel a Anton Schwarz.

Mužský pěvecký spolek se od této chvíle pracoval na jedno z největších těles svého druhu v daném regionu. Na jeho repertoár byla stále více zařazována přední díla evropské artificiální tvorby, stejně jako začal spolupracovat s řadou významných osobností z řad dirigentů a interpretů a v neposlední řadě navázal i četné kontakty s pěveckými spolky mimo území českých zemí. Na sbormistrovském postu se po Johannu Frishovi postupně vystřídali Ernst Mezer (1864–1879), Theodor Lehnhardt (1880), Anton Weiss (1881), Benedikt Heissig (1882–1891), Ernst Sladeczek (1892–1897), Ludwig Hein (1898–1899), Konrad Schmitz (1900–1906), Ludwig Hein (1907–1908), Hugo Kolbe (1909), Fritz Reimann (1910–1918), Konrad Schmitz (1919–1922), Hugo Kolbe (1923–1925), Konrad Schmitz (1926–1927), Dominik Fietz (1928–1931) a Viktor Riedel (1932–1940, poté i v rámci sboru Städtischer Chor).¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 22.

Další rozvoj a vrcholná fáze spolku

S rozvojem úrovně a posunutím repertoárového těžiště směrem k artificiální produkci došlo přirozeně od původního zaměření spjatého s pěstováním *leidertafelu* a péčí o německou lidovou či pololidovou píseň. Na tuto skutečnost upozorňuje Ernst Kober konstatováním, že za prvních dvacet pět let existence Mužského pěveckého spolku byla tvorba naznačeného charakteru nastudována pouze jednou, a to při příležitosti prvního slezského Svátku písní v Opavě roku 1861, kde Krnované provedli sborovou úpravu písně *Prinz Eugenius*.¹⁸⁷ Situace se postupem času změnila v tom smyslu, že soubor byl schopný, co se času i kvality týká, nastudovat takřka jakýkoliv repertoár, a tedy i žánry typické pro původní *Liedertafel*. V roce 1912 se tak uskutečnil první samostatný koncert věnovaný pouze úpravám lidových písní. V osmdesátých letech 19. století však již na repertoáru spolku figurovaly i dvě opery, a sice *Allessandro Stradella* od Friedricha von Flotowa (provedeno 1885) a *Der Waffenschmied* Alberta Lortzinga (provedeno 1886).

Vrcholné období mužského pěveckého spolku v Krnově spadá do období po roce 1900 a zejména pak do meziválečné etapy. Toto období je taktéž periodou, ve které ve městě působila klíčová osobnost jeho hudebního života, dirigent, sbormistr, hudební pedagog a instrumentalista Konrad Schmitz (1872 Vídeň – 1953 Waiblingen). V Krnově pobýval od roku 1900 až do poválečného odsunu v roce 1945.¹⁸⁸ Schmitz (vedle dalších četných sbormistrovských a dirigentských aktivit) vedl Mužský pěvecký spolek, a sice v letech 1900–1906, resp. 1919–1922 a 1926–1927. Dva roky také řídil Ženský sbor (1900–1920).¹⁸⁹ A právě Schmitzovy nejvýznamnější umělecké počiny jsou také spjaty s Mužským pěveckým spolkem. Jedná se především o nastudování nejzávažnějších děl evropské duchovní hudby, např. oratorií *Schöpfung* a *Die sieben letzten Worte* od J. Haydna

¹⁸⁷ Kober uvádí: „Auch der jägerndorfer Gesangverein hat z. B. in der ersten 25 Jahren nur ein einziges echtes deutsches Volkslied, nämlich Prinz Eugenius gesungen, das 1861 beim ersten schlesischen Sängerfest in Tropau als Gesamtchor erklang. Tamtéž, s. 14.

¹⁸⁸ V krnovských novinách se objevuje informace o předchozím Schmitzově působení na přední evropské hudební instituci – konzervatoři v Lipsku (v odborné literatuře s ní pak operuje mj. Richard Hrček – viz např. Hrček, Richard: Konrad Schmitz, in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000). Výzkum pramenů v archivu Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“ v Lipsku, ve kterém jsou uloženy dokumenty původní konzervatoře, však toto tvrzení vyvrátil. V personálních registrech (viz níže) byl evidován každý student i pedagog, absence Schmitzova jména tak představuje jasný důkaz. Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“ Inskriptionsregister 1884–1888, Sign.: Bestand A, I. 1/5, 4001–5000; Inskriptionsregister 1888–1892, Sign.: Bestand A, I. 1/6 5001–6000; Inskriptionsregister 1892–1896, Sign.: Bestand A, I. 1/7, 6001–7000; Inskriptionsregister 1896–1900, Sign.: Bestand A, I/8, 7001–8000; a dále Statistik des Königl. Conservatoriums der Musik zu Leipzig 1843–1883, Leipzig 1883, Sign.: th 2196/3 HB, Zg.: 68:865; Das Königl. Conservatorium der Musik zu Leipzig 1843–1893, Sign.: th 2981/2 HB, Syst.: A. 2. 3. 2; Das Königl. Conservatorium der Musik zu Leipzig 1893–1918, Leipzig 1918/ Hochschule für Musik, Sign.: th 2982/2, Zg.: 92:3264.

¹⁸⁹ K tématu srov. Lyko, Petr: K osobnosti Konrada Schmitze na pozadí hudebního života v Krnově od počátků 20. století do konce 2. světové války, *Musicologica Olomucensia*, 2014, č 19, s. 79–84.

(1904, 1913, resp. 1921 a 1936), *Elias* od F. M. Bartholdyho (1909, 1920),¹⁹⁰ na repertoáru ale také běžně figurovaly skladby Beethovena, Schuberta, Schumanna či Wagnera.

Z pohledu dnešního pozorovatele je zajímavé srovnání velikosti těchto koncertů s pozdějšími standardy, tj. v řadě případů (a uvedené produkce nebyly v tomto smyslu výjimkou) se jednalo o nadstandardní akce jak po stránce velikosti provozovacího aparátu, tj. kvantitativní, tak i z hlediska náročnosti repertoáru a kvality jeho provedení. Tato skutečnost je dobře patrná i z dobové hudební kritiky. Kupříkladu při nastudování Haydnova oratoria *Schöpfung* v roce 1913 účinkovalo za řízení Konrada Schmitze 160 umělců, na produkci se podílely všechny hudební spolky v Krnově (s Mužským pěveckým spolkem v čele), jako sólisté vystoupili vídeňští pěvci – basista Prof. Dr. Raimund Halatschka (Rafael, Adam), sopranistka Hansi Johanna Kubella-Zimmermann (Eva a Gabriel) a tenorista Karl Fälbl (Uriel).¹⁹¹

Zahraniční aktivity, spolupráce s ostatními spolky a činnost v Krnově

Nárůst úrovně Mužského pěveckého spolku se neprojevil jen v charakteru samotných uměleckých produkcí a kvalitě repertoáru, ale též v rozrůstajících se vazbách na ostatní pěvecké spolky, včetně těch zahraničních. Spolek se stal pravidelným účastníkem svátků slezských pěveckých uskupení v Opavě, ale též obdobných akcí ve Vratislavi, Norimberku či Grazu. Především na území Sudet se účastnil také řady výchovných koncertů. Mezi nejvýznamnější zájezdy patří vystoupení na svátku německých pěveckých spolků ve Vídni v roce 1928. S některými tělesy navázal pak krnovský spolek přímé partnerství a uspořádal společná vystoupení, jako např. v roce 1911 za účasti sedmdesáti zpěváků ve městě Oberglogau (dnešní Głogówek v Polsku) či v roce 1919, kdy v Rýmařově společně účinkovalo sto dvacet sboristů a sboristek.¹⁹²

Stejně tak spolek hostil i své kolegy ze spřátelených sborů i v Krnově. V roce 1875 město navštívil vídeňský Mužský pěvecký spolek „Arion“, roku 1910 Mužský pěvecký spolek z Vratislavi či v roce 1925 a 1927 Schubertův spolek z Brna.

Mužský pěvecký spolek byl nezdávka také hostem i při oslavách výročí jiných spolků města Krnova. Společným jmenovatelem těchto vystoupení byla často manifestace národního citění. První akcí tohoto typu, na které se spolek již v roce 1859 výrazněji podílel,

¹⁹⁰ Srov. Hrček, Richard: Hudební život na Krnovsku 1850–1989. Rukopis, 2008, uloženo v SOKA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R 433, přír. č. 4120/10, s. 23, a dále Hrček, Richard: Konrad Schmitz, in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000.

¹⁹¹ Srov. Konzert des Männergesangvereines und des Musikvereines am 27. April, *Jägerndorfer Zeitung*, 4. května 1913; Die Schöpfung von Haydn, *Das Echo* z téhož dne; dále též Lyko, Petr: Provedení Haydnova oratoria *Schöpfung* (Stvoření) v roce 1913 v Krnově a jeho recepce v dobovém tisku, *Muzikologické fórum*, 2014, č. 2, s. 282–286.

¹⁹² Kober, Ernst: Überbild über die Geschichte des Jägerndorfer Männergesangvereines, in: *Festschrift des Jägerndorfer Männergesangvereines anlässlich der Feier des 75 Jährigen Bestandes*, Jägerndorf 1933, s. 6. SOKA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R217, přír. č.: H59/Kr, s. 14.

byla národní oslava (mj. první svého druhu uspořádaná v Krnově) konaná u příležitosti 100. výročí narození německého básníka Friedricha Schillera. Stejně tak se členové spolku zapojili do oslav 100. výročí úmrtí Johanna Wolfganga Goetheho v roce 1932.

Dalším typem akcí byly charitativní koncerty pořádané např. na podporu nemajetných nadaných žáků krnovské reálné školy, obětí požáru v obci Úvalno v roce 1869, dobrovolných hasičů (roku 1871), občanů města postižených v roce 1880 povodní, nezaměstnaných (1932), řady školních spolků apod. Spolek se také podílel na organizaci rekreačních dovolených v Krnově pro děti z vídeňského Schubertova spolku. V roce 1885 se také podílel na financování stavby pomníku císaře Františka Josefa, budovaném na krnovském náměstí, a stejně tak i v roce 1927 podpořil vyhotovení pomníku Franze Schuberta, jehož autorem byl akademický sochař Paul Stadler.

Vzhledem k stále se rozšiřující členské základně a náročnosti jednotlivých hudebních produkcí získal Mužský pěvecký spolek na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století prostory pro své zázemí ve starém kinu nacházejícím se v areálu krnovského zámku. O pronájem nemovitosti (členové ji označovali jako „Vereinsheim“) se zasloužil tehdejší předseda Otto Just.

Spolkový život, jak bylo ostatně v dané době běžné, představoval pro členy uskupení také společný sociálně jednotící fenomén, který zasahoval i do dalších volnočasových a společenských aktivit, tj. netýkal se jen samotného provozování hudby. Kupříkladu součástí oslav 75. výročí Mužského pěveckého spolku v roce 1933 byla vedle nastudování díla Maxe Brucha *Das Lied Von der Glocke* také vzpomínková akce na zemřelé členy na krnovském hřbitově, taneční zábava v sále hotelu Tiroler, ale také společný výlet do okolí Krnova.¹⁹³

Ženský sbor

Ženský sbor (Frauenchor) se etabloval pod vlivem Mužského pěveckého sboru, který ho také organizačně zaštil. Vystupoval jak samostatně, tak i spolu s mužským sborem. Jeho počátky spadají do dubna roku 1877, kdy byl v Krnově pod patronací Mužského pěveckého spolku uspořádán pěvecký kurz pro ženy, kterého se zúčastnilo 18 zpěvaček. Již 28. října téhož roku vystoupily tyto ženy v rámci smíšeného tělesa (s Mužským pěveckým spolkem) v hotelu Koruna, které provedlo sbor Carla Marii Webera *Heise, stille Liebe*. Jména některých zakládajících členek se dochovala díky článku Ernsta Kobera *Der Frauenchor*, ve kterém se odkazuje na spolkové zápisy z roku 1877;¹⁹⁴ tj. „Frl. Waniek, Frl. Wittke, und Frl. Tenschert“. V následujícím roce se pak členkami staly mj. slečny Karole Lehnhardt či Anna Ziel.

¹⁹³ Tamtéž, s. 4.

¹⁹⁴ Kober, Ernst: *Der Frauenchor*, in: *Festschrift des Jägerndorfer Männergesangsvereins anlässlich der Feier des 75 Jährigen Bestandes*, Jägerndorf 1933, s. 6. SOKA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R217, přír. č.: H59/Kr, s. 25.

Dne 29. června 1878 podnikl Ženský sbor spolu se svými kolegy z mužského spolku první zájezd, a to do města Neustadt (dnes polské město Prudnik), kde krnovští umělci provedli sborovou skladbu Felixe Mendelssohna Barholdyho *Im Walde*. Zpěvačky ženského tělesa byly toho roku také uznány oficiálními členkami Ženského sboru, jakožto samostatné součásti Mužského pěveckého spolku neměly však povinnost platby členských příspěvků a nemohly zasahovat do organizace uskupení.

Ženský sbor si v této době získával stále většího uznání u řad krnovské veřejnosti i zpěváků z mužského spolku. Svědčí o tom i Koberova zmínka o veřejném vyjádření sbormistra Benedikta Heissiga na výroční schůzi spolku dne 6. ledna 1879: „Am 6. Jänner 1879 beantragte der Liedermeister, Stellvertreter und Lehrer Benedikt Heissig in der Hauptversammlung, dem Damenchor für die großen Verdienste ein dreifaches „Hoch“ nach Sängerweife zu bringen, was unter lebhaften Beifall geschah.“¹⁹⁵ Na počest Ženského sboru byl také dne 8. června uspořádán výlet do blízké obce Mösnig (dnes součást Krnova – čtvrť Ježník).

Přes tato uznání následoval v nadcházejících letech útlum činnosti sboru, takže v roce 1883 byl na výroční schůzi Mužského pěveckého spolku vznesen požadavek na jeho obnovení. Tato iniciativa byla zjevně úspěšná, neboť již k roku 1884 uvádí Ernst Kober informaci, že na silvestrovském liedertafelu vystoupilo v rámci smíšeného sboru obou těles 40 zpěvaček, a v následujících dvou letech se pak Krnovské zpěvačky podílely na provedení oper *Allessandro Stradella* od Friedricha von Flotowa a *Der Waffenschmied* Alberta Lortzinga. Do poslední dekády 19. století tak Ženský sbor vstupoval již jako konsolidované uskupení se stabilní členskou základnou. K roku 1890 čítal 33 aktivních sboristek a tři podporující členky.¹⁹⁶ Zkoušky byly pořádány společně s Mužským pěveckým spolkem každé úterý. Těleso však nadále provázely nejasnosti týkající se jeho organizačního ukotvení. Např. v roce 1893 byla na mimořádné valné hromadě Mužského pěveckého spolku vyškrtnuta všechna ustanovení týkající se Ženského sboru, avšak i v následujících letech oba sbory spolu mnohokrát účinkovaly.¹⁹⁷ Skutečnost, že se nejednalo jen o příležitostnou vzájemnou výpomoc, potvrzuje ze všech akcí snad nejmarkantnější společné nastudování Haydnova oratoria *Schöpfung* v roce 1913, jež představovalo jeden z nejmonumentálnějších počinů, ke kterým krnovská hudební kultur dané doby dospěla.

Repertoár ženského tělesa sestával ve všeobecnosti ze dvou hlavních složek. Standardní produkce drobnějších žánrů, často spjaté s fenoménem liedertafelu a německé písně, a dále ze závažnějších děl evropské umělé hudby, na kterých se podílel v naprosté většině případů mužský sbor.

Organizační postavení Ženského sboru se výrazně zlepšilo po první světové válce, kdy tehdejší předseda Mužského pěveckého spolku August Kober učinil dne 22. ledna 1919 rozhodnutí o oficiálním obnovení ženského tělesa, a to se všemi právy, jež dosud náležely

---

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 26.

¹⁹⁷ Kober uvádí mj. podzimní Liedertafel v roce 1899, Schubertův večer v roce 1901, silvestrovský večer v roce 1906, Haydnovo oratorium *Die Jahreszeiten* roku 1907 aj. Tamtéž.

jen mužskému sboru (první poválečné veřejné vystoupení ženského sboru proběhlo dne 28. června 1919). Od roku 1920 se tak členky uskupení účastnily všech valných hromad a o dva roky později získaly i plné hlasovací právo a tím i možnost rovnoměrně spolurozhodovat o chodu celého spolku.

V poválečných letech získal Ženský sbor také kvalitní umělecké vedení – nejprve v osobě sbormistra Konrada Schmitze (1919–1920), poté Huga Kolbeho (1921–1930) a Viktora Riedela 1931–1940 (resp. i poté v rámci tělesa sdružující původní sbory – Städtischer Chor). Na postu předsedkyně uskupení se během prvorepublikové etapy postupně vystřídaly Eugenie Pauscher, Paula Holubek a Maria Wünsch.

Závěrečná fáze a ukončení činnosti obou těles

Nástup nacistické ideologie koncem třicátých let 20. století znamenal faktickou likvidaci dříve tak bohatého hudebního a kulturního života ve městě. Dosavadní hudební produkce začaly být vytlačovány lacinými, ideově vyhraněnými propagačními akcemi nacistického režimu. V tomto ovzduší silně omezila svou uměleckou činnost řada významných osobností, jako např. Konrad Schmitz aj. Mužský pěvecký spolek (a s ním přirozeně i Ženský sbor) tak uskutečnil své víceméně poslední velké vystoupení v roce 1938 při oslavě 80. výročí své existence. Ve dnech 4. a 5. června členové provedli Brucknerovu *Mši C dur* a Böttcherovo *Oratorium práce* (*Oratorium der Arbeit*).¹⁹⁸

V roce 1940 byly oba sbory sloučeny do uskupení přejmenovaného na Městský sbor – Städtischer Chor, někdy byl uváděn i název Jägerndorfer Gesangverein, avšak fakticky se již jednalo o postupný zánik, daný jednak odchodem řady členů do války, ale také rozkladem hudebního života ve válečných letech. Poslední tečku za historií Mužského pěveckého spolku a Ženského sboru v Krnově učinil odsun německého obyvatelstva v roce 1945.

Vedle výše pojednaných těles působily v Krnově, resp. v jeho nejbližším okolí ve sledovaném období i další pěvecká uskupení, často s podobným ideovým cílem, tj. péčí o německou píseň. Tyto spolky byly taktéž součástí Slezského pěveckého svazu. Jednalo se o Mužský pěvecký spolek (*Männergesang*) v obci Weisskirch (dnes předměstí Krnova – Kostelec) a Pěvecký spolek (*Gesangverein*) v obci Komeise (dnes Chomýž, součást místní části Krásné Loučky patřící pod město Krnov). Uvedené sbory nejenže intenzivně spolupracovaly s krnovským Mužským pěveckým spolkem, ale někteří jejich členové v něm i přímo působili.

Výrazných uměleckých výsledků dosahoval také Chrámový hudební a pěvecký spolek (*Kirchen-musik und Gesangverein*) při kostele sv. Martina v Krnově, bytostně spjatý především s osobností dirigenta a zakladatele Konrada Schmitze (zal. 1908), který pravidelně zařazoval na svůj repertoár přední díla evropské duchovní tvorby.

---

¹⁹⁸ Hrček, Richard: Hudební život na Krnovsku 1850–1989. Rukopis, 2008, uloženo v SOkA v Bruntále se sídlem v Krnově, sign.: R 433, přír. č. 4120/10, s. 25.

Dále zde fungovaly dva Dělnické pěvecké spolky (Arbeiter-Gesangverein), a to v Krnově a Kostelci. V prvorepublikovém období byla též nezanedbatelná činnost sboru Singgemeinde, který si vytknul za cíl péči o starý lidový zpěv (zahrnující např. období renesance a v některých případech i repertoár ještě starší). Těleso existovalo pod krnovskou Reálnou školou, jeho dlouholetým sbormistrem byl místní její profesor Hans Klein.

V blízkém okolí vznikaly mužské pěvecké spolky cca od třetí třetiny 19. století – v Albrechticích (1862), Třemešné (1889), Jindřichově ve Slezsku 1890, Osoblaze 1898 (původní Liedertafel už od roku 1861), avšak zejména po roce 1918 existovalo takřka v každé obci alespoň malé pěvecké uskupení.

Význam Mužského pěveckého spolku a Ženského sboru v kontextu hudební kultury města

Mužský pěvecký spolek představoval z hlediska uměleckého i společenského jedno z klíčových hudebních uskupení města Krnova. Představoval širokou platformu pro hudební seberealizaci obyvatel města, jeho členská základna čítala v dobách největšího rozkvětu i přes sto aktivních členů. Zejména ve své vrcholné éře, tj. v období od počátku 20. století do první světové války a poté v prvorepublikové éře bylo těleso realizátorem či spolurealizátorem nejdůležitějších uměleckých produkcí města. Jeho úspěchy vycházely jednak z kvalitního profesionálního vedení (viz zejména osobnost Konrada Schmitze, ale i celá řada dalších), a dále z celkově kladných podmínek pro realizaci umělecké činnosti na bázi spolkového života – ostatně fenoménu pro danou dobu tolik typického. Dosažené výsledky pak jistě zpětně působily jako motivační faktor pro aktivní členy i podporovatele a příznivce Mužského pěveckého spolku i kulturního života v Krnově vůbec. Sledovaný spolek byl přirozeně silně specifikován místem svého působení, tj. městem v oblasti slezských Sudet s vysoce převažujícím německým obyvatelstvem. Tato skutečnost se promítla nejen do charakteristického zájmu o německou hudbu a lidovou píseň, ale projevila se i přirozeným propojením s hudebníky a tělesy v německy mluvících oblastech, a zejména ve Vídni. Díky naznačeným vlivům tak i repertoár spolku vykazoval dvě typické složky – drobnější produkci spjatou s jevy jako lidová píseň či liedertafel, ale také závažná díla evropské artifiční tvorby, přirozeně se zjevnou preferencí skladatelů spjatých s německým kulturním prostorem.

V kontextu kulturního života Krnova Mužský pěvecký spolek nezřídka vystupoval jako určitý hegemon, či přesněji se na této roli v některých vývojových etapách spolupodílel, a to zejména vedle těles typu Chrámový hudební a pěvecký spolek, Městská kapela apod. K této skutečnosti jistě přispěl i fakt, že se jednalo o ansámbl nejstarší, který po dlouhá desetiletí fungoval bez výraznějších organizačních a tím i uměleckých výkyvů.

Specifika Ženského sboru byla přirozeně mnohdy dána vzájemnou provázaností obou těles. Ženské uskupení se dlouhodoběji potýkalo se svou profilací a organizačním ukotvením. Avšak v etapách, kdy tyto otázky nevstupovaly do vlastní umělecké práce (a tak tomu bylo především při těsnějším propojení s mužským sborem), dokázal ansámbl dosáhnout pozoruhodných uměleckých výsledků.

Mužský pěvecký spolek a Ženský sbor v Krnově a jejich vliv na formování hudební kultury města

Abstrakt

Mužský pěvecký spolek v Krnově vznikl roku 1858 transformací z původního Liedertafelu. Počátkem 20. století se rozvinul v jedno z největších a nejvýznamnějších hudebních těles města Krnova. Na jeho repertoáru figurovala vedle drobnějších útvarů spjatých s lidovou písní či liedertafelem běžně i přední díla evropské artificiální tvorby. Mezi nejvýraznější sbormistry se řadí krnovský dirigent, hudební pedagog a instrumentalista Konrad Schmitz. Vedle mužského sboru fungoval od roku 1877 také Ženský sbor, který byl později pod Mužský pěvecký spolek přiřazen.

Male Choir Association and Female Choir in Krnov and their influence on shaping the music culture of the town

Abstract

The Male Choir Association in Krnov was established in 1858 by transforming an original Liedertafel. In the beginning of the 20th century it grew into one of the biggest and most significant music ensembles in Krnov. Its repertoire frequently included the major works of European music creations as well as short figurations connected with folk songs or Liedertafel. Among the most significant choirmasters we can find Konrad Schmitz, a conductor, music teacher and instrumentalist from Krnov. Besides the male choir there was also, from 1877, the Female Choir, which was later merged with the Male Choir Association.

Klíčová slova

Mužský pěvecký spolek; Ženský sbor; Krnov.

Key words

Male Choir Association; Female Choir; Krnov.